

NUMERO
1/2014

Faktaa

EXPRESS

Kansainvälistymismahdollisuuksien
tasa-arvo koulutuksessa

MITEN OPPILAITOKSET VOIVAT EDISTÄÄ SITÄ?

› Selvityshankkeen
tulokset ja toimenpide-
suositukset

Taustaa

OPPILAITOSTEN kansainvälinen toiminta on viime vuosina lisääntynyt huomattavasti. Kansainvälisyys kasvattaaakin monia nykymaailmassa välttämättömiä taitoja. **Tasavertaiset mahdollisuudet ovat suomalaisen koulutusjärjestelmän perusta.** CIMOn selvityshanke tarjoaa ensimmäistä kertaa tietoa siitä, mitä kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo tarkoittaa ja miten se toteutuu eri koulutusasteilla.

Tarkastelussa olivat mukana **yleis-sivistävä ja ammatillinen koulutus, korkeakoulutus** sekä **aikuiskoulutus**, tarkemmin liikkuvuus EU:n Elinikäisen oppimisen ohjelmassa ja Pohjoismaisessa Nordplus-ohjelmassa, ja taustamuuttujina sukupuoli, sosioekonomisen asema ja asuinpaikka. Lisäksi tarkasteltiin erityisryhmien ja maahanmuuttajien mahdollisuuksia kansainvälistyä.

Hankkeessa syntyi kaksi selvitystä: Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkija Taru Siekkisen *Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksessa* ja CIMOn

asiantuntijan Anne Siltalan *Kuuluuko kansainvälisyys kaikille? Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo CIMOn ohjelmissa.*

Tähän julkaisuun on koottu selvitysten keskeiset tulokset sekä esitetyt toimenpidesuositukset oppilaitoksille ja koulutuksen järjestäjille.

**Maailma kutistuu,
yhteiskunta monimuotoistuu,
työelämä kansainvälistyy.**

Kielitaidon ja kulttuurienvälisen osaamisen lisäksi kansainvälinen kokemus kasvattaa joustavuutta, ongelmanratkaisutaitoja ja sitkeyttä.*

Yhteiskunnan ja yritysten kilpailukyvyn edistämisen ohella kansainvälisellä osaamisella on myös laajempi kulttuurinen merkitys, joka liittyy monikulttuurisuuteen, kansalaistaitoihin, sivistykseen ja siihen, että osaamme nähdä itsemme osana maailmaa, ymmärtää muita kulttuureja, tapoja ja uskomuksia. Kansainvälistyminen on myös keskeinen koulutuksen laatutekijä.

USEIDEN koulutuspoliittisten strategioiden mukaan kansainvälistymisen tulisi olla nykyistä tasa-arvoisempaa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kouluja veloitetaan rakentamaan kansainvälisyyttään niin, että se on yhdenvertaisesti kaikkien oppijoiden hyödynnettävissä. Kouluissa pohjaa kansainvälistymiselle luodaan muun muassa opettamalla kulttuurienvälisiä taitoja.

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteissa ja ammatillisen koulutuksen laatustrategiassa kansainvälisyys on linjattu osaksi tulevaisuuden ammatti- ja avaintaitoja. Korkeakoulutuksen kansainvälistymisstrategian tavoitteena on, että kaikilla opiskelijoilla, opettajilla, tutkijoilla ja henkilökunnan jäsenillä on mahdollisuus savuttaa valmiudet kansainväliseen yhteistyöhön ja osallistua korkeakoulun kansainväliseen toimintaan.

Suomen vammaispoliittisen ohjelman mukaan vammaisten lukiolaisten ja ammattikoulutuksessa olevien ja korkeakouluopiskelijoiden tulee päästä mukaan kansainvälisiin vaihto-ohjelmiin yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa.

KANSAINVÄLISTYMINEN koulutuksessa on prosessi, jossa kansainvälisyys nivotaan koulutuksen tavoitteisiin ja toteutukseen. Kansainvälistymisen tavoitteet, keinot ja muodot vaihtelevat koulutusasteittain.

Oppilaat voivat kansainvälistyä esim. ulkomailla vaihdossa tai kotimaassaan, jos opetukseen ja oppimisprosesseihin sisältyy kansainvälisiä elementtejä.

TASA-ARVOA VOI TARKASTELLA

- muodollisena, mahdollisuuksien tasa-arvona. Poistetaan esteet ja syrjivät käytännöt.
- tosiasiallisena, tulosten tasa-arvona. Esimerkiksi positiivinen erityiskohtelu on sallittua osallisuuden varmistamiseksi.

KANSAINVÄLISTYMISMAHDOLLISUUKSIEN tasa-arvolla tarkoitetaan yhdenvertaisia mahdollisuuksia kansainvälistyä sukupuolesta, sosioekonomisesta taustasta, erityisryhmään kuulumisesta, etnisestä taustasta tai asuinpaikasta riippumatta.

Kansainvälisyys kasautuu tytöille, ylempiin tulo- luokkiin ja Etelä-Suomeen

SUKUPUOLTEN tasa-arvo ei näytä toteutuvan kansainvälistymisessä, sillä naiset ovat yliedustettuina liikkuvuudessa kaikilla koulutusasteilla. Monet naisvaltaiset alat ovat aktiivisia opiskelijaliikkuvuudessa, mutta naiset liikkuvat miehiä aktiivisemmin myös miesvaltaisilla aloilla.

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että opiskelijoiden vanhempien sosioekonominen asema ja koulutustaso vaikuttavat koulutusvalintoihin. Ilmiö pätee myös kansainvälistymisessä: alemmasta **sosioekonomisesta taustasta** tulevat opiskelijat lähtevät harvemmin vaihtoon ja myös suunnittelevat harvemmin vaihtoa kuin muut opiskelijat.

Alueellinen tasa-arvo tarkoittaa kansainvälisyyden näkökulmasta sitä, että kaikilla ihmisillä on asuinpaikastaan riippumatta tasa-arvoiset mahdollisuudet kansainvälistymiseen. Tavoitteena on, että kansainvälistymistä tapahtuu sekä isoissa kaupungeissa että pienissä kunnissa. Liikkuvuustilastojen perusteella alueellinen tasa-arvo ei kuitenkaan toteudu, sillä Etelä-Suomen korkeakoulujen opiskelijat lähtevät ulkomaille aktiivisimmin suhteessa aloittaneiden määrään, kun taas Itä-Suomessa ollaan passiivisimpia. Ammatillisessa koulutuksessa Etelä-Suomesta lähde-tään vaihtoon aktiivisimmin suhteessa aloittaneisiin, kun taas Lapista lähde-tään vähiten.

Erityisryhmiin kuuluvilla henkilöillä tulisi myös olla tasa-arvoiset oikeudet kansainvälistymiseen. Erityisryhmillä tarkoitetaan henkilöitä jotka tarvitsevat erityistä tukea voidakseen osallistua kansainväliseen liikkuvuuteen terveydentilan tai esimerkiksi oppimisvaikeuksien vuoksi. Erityisryhmiin kuuluvista ei ole käytettävissä tilastotietoja, mutta CIMOn ohjelmien esteettömyystukea saaneiden määrät ovat pieniä. Rahallinen lisätuki on useimmiten yksilölle

Kotikansainvälistyminen tarkoittaa oppilaitoksen sisällä tai sen lähipiirissä tapahtuvaa kansainvälistymistä.

Useissa CIMOn ohjelmissa madalletaan erityisryhmien osallistumiskynnystä hakukierrosten painotuksilla, valintakriteereillä tai suu-remmalla rahoituksella. Esteettömyystuella mahdollistetaan vaihto silloin kun vamma, sairaus, oppimisvaikeus tai muu erityistarve aiheuttaa vaihtojaksolle ylimääräisiä kustannuksia.

välttämätön edellytys kansainväliseen liikkuvuuteen osallistumiseksi.

Vieraskielisten oppilaiden osuus on kasvanut viime vuosina etenkin peruskoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. **Maahanmuuttajat** kouluttautuvat kuitenkin kantäväestöä vähemmän, ja voidaan arvioida, että sama koskee myös kansainvälistymistä, vaikka maahanmuuttajatausta ei käy ilmi liikkuvuustilastoista. Syitä maahanmuuttajien vähäisemmälle kouluttautumiselle ovat muun muassa välvaiheen opintoihin osallistuminen ennen jatkokouluttautumista sekä mahdolliset luokkien kertaamiset ja koulutuksen keskeyttäminen. Taustalla löytyy sekä kielellisiä, kulttuurisia että koettuun syrjintään liittyviä tekijöitä.

Kansainvälistyminen kasautuu

usein samoille oppilaille, jopa koulutusasteelta toiselle. Nämä nuoret aloittavat kansainvälistymisen varhaisessa vaiheessa ja keräävät itselleen kansainvälisiä kokemuksia ja kielitaitoa. Kansainvälisen kokemuksen myötä heidän on entistä helpompi lähteä mukaan uusiin kansainvälisiin projekteihin, heillä on valmiita verkostoja ja he tuntevat mahdollisuutensa paremmin kuin muut nuoret. Opiskelijat, joilta puuttuu kansainvälistä kokemusta, tarttuvat keskimääräistä vähemmän myös erilaisiin kotikansainvälistymisen mahdollisuuksiin.

Miten tasa-arvo toteutuu eri koulutusasteilla?

YLEISSIVISTÄVÄÄN koulutukseen osallistuu koko ikäluokka, mutta vain pienellä osalla oppilaista ja opettajista on mahdollisuus osallistua vaihtoon. Euroopan unionin Comenius-ohjelmaan osallistuu vuosittain noin 15 % peruskouluista, 30 % lukioista ja vajaat 10 % erityiskouluista. Kansainvälinen toiminta on kuitenkin laajenemassa: yleissivistävän koulutuksen ensimmäisen valtakunnallisen liikkuvuustilaston mukaan yli 11 000 peruskoulujen ja lukioiden oppilasta osallistui kansainväliseen liikkuvuuteen lukuvuoden 2012–2013 aikana. Saman tilastoselytyksen mukaan perheet ja vanhemmat rahoittavat suurelta osin tätä liikkuvuutta muiden rahoittajatahojen ohella.

Koulujen kieltenopetus on keskeistä, sillä se luo pohjaa myöhemmälle kansainvälistymiselle. Koska (yleisimmin) 5. luokalla aloitettavan A2-kielen opetuksen järjestäminen on kunnille vapaaehtoista, tarjontaa tarkasteltiin yhtenä alueellisen tasa-arvon indikaattorina. Tilastojen mukaan tarjonnassa on jonkin verran eroja koulun sijainnin mukaan. Eniten eroja on kuntatyyppin mukaan. Maaseutumaisien kuntien koulujen A2-kielen tarjonta on selkeästi heikompaa kuin kaupungeissa. Yli puolessa (56 %) 190:stä maaseutumaisesta kunnasta ei ollut lainkaan tarjolla A2-kieltä. Kaupunkimaisissa kunnissa vastaava luku oli vain noin 9 % ja taajamakunnissa 40 %.

Ammatillisessa koulutuksessa kansainvälinen liikkuvuus on kasvanut viime vuosina.

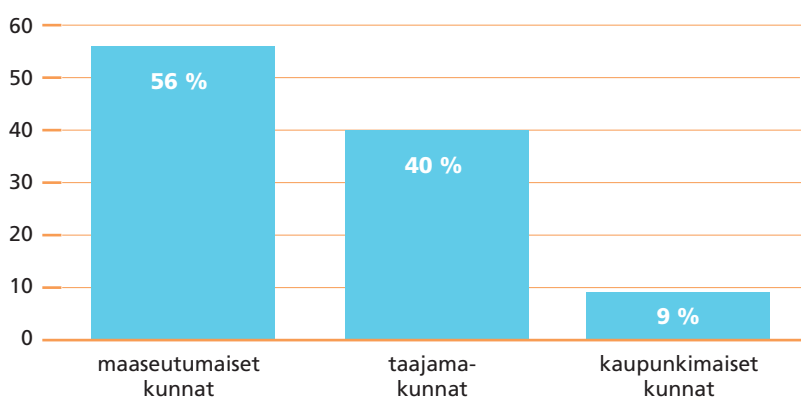
Monille nuorille ammatillinen koulutus on ylin koulutus, johon he osallistuvat ja jonka aikana heidän on mahdollista hankkia kansainvälistä osaamista. Vuonna 2012 vaihtoon osallistui 12,4 % aloittaneista opiskelijoista. 67 % vaihtoon lähteneistä oli naisia, vaikka heidän osuutensa kaikista ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista oli 47 %. Oppilaitosten aktiivisuus osallistua vaihtelee huomattavasti, ja

Koulujen kieltenopetus luo pohjaa myöhemmälle kansainvälistymiselle.

Maaseutumaisien kuntien koulujen A2-kielen tarjonta selkeästi heikompaa kuin kaupungeissa

A2-kieltä ei tarjolla, kuntatyyppin mukaan, %

Kansainvälisyys tulisi rakentaa opetussuunnitelmien tavoitteisiin ja sisältöihin kaikilla koulutusasteilla.

oppilaiden mahdollisuudet osallistua vaihtoihin ja kansainvälisiin hankkeisiin riippuvat oman oppilaitoksen aktiivisuudesta – samoin kuin yleissivistävässä koulutuksessa. Suomalaiset ammatilliset erityisoppilaitokset ovat erityisen aktiivisia sekä vaihdoissa että kansainvälisissä hankkeissa.

Aikuiskoulutuksessa osallistumista kansainväliseen toimintaan ovat rajoittaneet aikuiskoulutusta rahoittavien ohjelmien pienet budjetit ja aikuiskoulutusorganisaatioiden vähäiset henkilöresurssit. Haasteena on myös aikuiskoulutukseen osallistuvien heterogeenisuus. Aikuiskoulutuksesta ei ole käytettävissä valtakunnallisia liikkuvuustilastoja.

Korkeakoulutuksessa on saavutettu kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo sikäli, että vaihtopaikkojen runsaan määrän ansiosta kaikki halukkaat opiskelijat voivat päästä vaihtoon. Vuoden 2012 tilastojen mukaan yliopisto-opinnot aloittaneista 26 % ja ammattikorkeakouluopinnot aloittaneista 15 % osallistui vaihtoon. Kuitenkin eroja on korkeakoulujen välillä ja niiden sisällä, eikä liikkuvuus jakaudu tasaisesti eri opiskelijaryhmien välillä. Vaihtoon

lähteneistä 63 % oli naisia, vaikka heidän osuutensa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista oli 54 %. Sosioekonominen tausta karsii vaihtoon lähtijöitä – siitä huolimatta, että opintotukijärjestelmä tasoittaa opiskelijoiden välisiä taloudellisia eroja ja Suomessa opintotukea saa myös vaihto-opiskeluun. Tosiassiallinen, tulosten tasa-arvo ei siis toteudu korkeakoulutuksessa.

Kansainvälisyys kuuluu kaikille

PELKKÄ kansainvälistymismahdollisuuksien määrällinen lisääminen ei riitä tuomaan kansainvälisyyttä kaikkien ulottuville. Oppilaitokset, CIMO ja päättäjät voivatkin edistää tasa-arvoa monin eri tavoin.

Kansainvälistymisen tulisi olla kirjattuna strategioissa sekä ohjaavissa dokumenteissa kaikilla koulutuksen tasoilla. Kansainvälisyys pitäisi sisällyttää oppilaitosten toimintaan sekä kaikkiin oppiaineisiin. Etenkin perusopetuksessa koulujen aktiivisuus riippuu paljon yksittäisistä opettajista. Vastuuta kansainvälistymisestä olisi hyvä siirtää oppilaitoksissa ylemmille tasoille.

Aliedustettujen ryhmien osallistumiseen ja heidän erityistarpeisiinsa tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Oppilaille ja opiskelijoille pitäisi taata mahdollisuus opiskella kulttuurinvälisiä taitoja omassa oppilaitoksessaan. Nykyaikainen teknologia tarjoaa mahdollisuuksia, ja sen käytöllä voidaan edistää etenkin kotikansainvälistymistä.

Suosituksset oppilaitoksille ja koulutuksen järjestäjille

JOHTAMINEN

- Sisällytä kansainvälisyys oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan.
- Sisällytä tasa-arvonäkökulma oppilaitoksen kansainvälistymisstrategiaan.
- Aseta selkeitä tavoitteita kansainvälistymiselle ja seuraa niiden toteutumista.
- Viesti myönteisesti kansainvälisyydestä ja sen merkityksestä, sillä se vaikuttaa opettajiin, joiden välittämä viesti on puolestaan tärkeä oppilaille ja opiskelijoille.

VIESTINTÄ

- Motivoi uusia osallistujia. Kerro kansainvälistymisen konkreettisista hyödyistä!
- Järjestä kansainvälistymistä koskevia infotilaisuuksia opetuksen ja muiden tilaisuuksien yhteydessä.
- Varmista kielivalinnoilla, että esimerkiksi myös maahanmuuttajataustaiset

opiskelijat saavat kattavasti tietoa.

- Muista esteettömyys. Kerro esteettömyystuesta, järjestä tilaisuudet esteettömissä tiloissa, huolehdi viestinnän teknisestä saavutettavuudesta.

NEUVONTA JA MUUT TUKIPALVELUT

- Muokkaa liikkuvuusjaksosta oppimisprosessi, jolle asetetaan oppimistavoitteet. Tarjoa valmennusta ja ohjausta ennen lähtöä ja ulkomaanjakson aikana. Arvioikaa ja refleктоikaa vaihdon jälkeen osallistujan kokemuksia. Mitä opittiin? Näin nuoret osaavat tehdä osaamisensa näkyväksi esimerkiksi työnhaussa.
- Varmista opintojen hyväksilukemisen periaatteet ja menettelytapojen yhtenäisyys. Kerro näistä opiskelijoille käytännön esimerkkien avulla.
- Varaa enemmän henkilöresursseja heikommassa asemassa olevien vaihtojaksojen toteutukseen – erityisesti valmennukseen ennen liikkuvuusjaksoa, tukeen vaihdon aikana ja sen jälkeen. Tee yhteistyötä oppilaitoksen vammaisiamiehen kanssa.

HANKKEIDEN JA APURAHOJEN

HALLINTO (kyseisen ohjelman sääntöjen puitteissa)

- Mitkä ryhmät ovat tilastoissa aliedustettuina? Halutaanko jonkin ryhmän osallistumista lisätä? Edistä osallistumista kohdentamalla viestintää, valmennusta ja apurahoja. Esimerkiksi ensimmäistä kertaa vaihtoon lähteville tai aliedustettujen ryhmien edustajille voi antaa haussa lisäpisteitä.
- Hyödynnä esteettömyystukea.

Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksessa. Taru Siekkinen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Työpapereita 53. Jyväskylän yliopisto, 2013.

Kuuluuko kansainvälisyys kaikille? Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo CIMOn koulutusohjelmissa. Anne Siltala. CIMO, 2013.

*) Piilotettu osaaminen. Selvitys kansainvälisyyden merkityksestä työelämässä. Demos Helsinki, 2013.

www.cimo.fi | Palvelut | Julkaisut | Selvitykset